

Zagušljiva jama u Lukeša docu

Vlado Božić i Branko Jalžić

Češki speleolog i biospeleolog Karel Absolon (1877-1960) istraživao je i naše krajeve, među ostalim i otok Brač. Kod Selaca je istražio jamu Ješkalicu i o njoj pisao (Absolon, 1913). Objavio je tada skicu jame i popis špiljskih životinja koje je u jami našao. Današnji biospeleolozi nastoje popisati sve životinje koje žive u našem podzemlju, pa su im Absolonovi podaci dragocijeni. Oni su vrijedni i stoga jer sadrže popis od 135 tada poznatih speleoloških objekata otoka Brača, s oznakom u kojoj je špilji ili jami nađena pojedina životinjska vrsta, a nađeno ih je 39.

Prema dosadašnjim podacima, jama Ješkalicu je tipski lokalitet za dvije vrste i tri podvrste podzemnih životinja, pa bi novi podaci dobro došli za dovršenje projekta »Izradom biospeleološkog katastra, edukacijom i popula-

rizacijom do zaštite živog svijeta podzemlja Hrvatske« koji provodi Hrvatsko biospeleološko društvo.

Igrom slučaja našli su se na Braču u ljetu 2007., točnije 20. srpnja, Roman Ozimec, predsjednik Hrvatskog biospeleološkog društva, Slaven Nižetić, član Speleološkog odsjeka PD-a »Profunda« iz Selaca i Vlado Božić te organizirali posjet toj jami. Do jame ih je vodio Slaven. Dio puta prešli su autom, a dio pješice. Jamu je bilo teško naći jer se okruglasti otvor, promjera svega pola metra, nalazi u gustoj šikari izrasloj nakon požara koji je prije nekoliko godina poharao ovo područje južno od Selaca. Otvor jame su članovi »Profunde« pronašli prilikom gašenja požara, jer su ujedno i članovi Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Selcima, ali su odlučili jamu istražiti poslije. U međuvremenu je požarište ozelenilo, pa je otvor bilo teško pronaći. Pronašli su ga tek početkom 2007. i tada do jame označili put.

Došavši do jame Slaven je očistio granje i travu oko otvora, postavio užu i spustio se u jamu, a za njim i Roman. Vlado je svoju foto-opremu stavio u transportnu vreću, a vreću na leđa misleći da može tako proći kroz otvor. No, nije bilo tako. Zapeo je već na ulazu i dok se provlačio kroz prvih nekoliko metara ulazne okomice jako se uspuhao. Niže se jama širi pa je silaz po užetu dalje nesmetan. Stigavši na dno, desetak metara ispod ulaza, još je uvijek teško disao. Čudio se zašto tako teško diše, ali je smatrao da je to zbog njegove 71 godine i slabe kondicije, no tada je vidio da Slaven i Roman također leže na kosom dnu jame i teško dišu. Roman je počeo prevrtati kamenje tražeći špiljske životinje. Žalio se da mu karbidna lampa daje slabo svjetlo pa mu je Vlado dao svoju čeonu baterijsku lampu da bolje vidi. Slaven i Vlado počeli su mjeriti i crtati jamu. Tada je Slaven prvi glasno rekao da sa zrakom u jami nešto nije u redu i da treba što prije izaći. Obavili su ostatak posla i brzo ispenjali. Pretpostavljali su da će pri izlasku doživjeti temperaturni šok, jer je ustanovljena velika razlika u temperaturi (u jami je bilo +16 °C, a vani +39 °C), ali su na

Vlado Božić

Provlačenje kroz uski otvor jame

Roman Ozimec pretražuje dno tražeći špiljske životinje - plamen karbidne lampe gori uskim i žutim, a ne kako bi trebalo, bijelim i širokim plamenom

površini nestale dišne poteškoće pa su se odmah svi osjećali dobro unatoč strašnoj vrućini. Tek su tada shvatili da su u jami mogli i nastradati zbog nedostatka kisika. Teško disanje i slabo gorenje karbidne lampe osnovni su pokazatelji zagušljivosti, odnosno nedostatka kisika. Toga su bili svjesni tek vani, kada su došli »do daha« i raspemili se.

Raspravljali su o tome kako je moguće da su za vrijeme Absolonove posjete u jami vladali normalni uvjeti, jer da nisu, Absolon bi to sigurno zabilježio, a sada nisu. Jamu su istraživali i speleolozi 1959. u velikom istraživanju koje je vodio geograf Ivo Baučić za potrebe ondašnje vojske, i nisu zamijetili ništa neobično (Baučić, 1984). Zaključili su da je nedostatak kisika, odnosno veća koncentracija ugljičnog dioksida u jami, možda posljedica požara. Poznato je da se u požaru troši mnogo kisika i stvara se ugljični dioksid. Možda je požar iscrpio i dio kisika iz jame, u nju ušao ugljični dioksid koji je teži od zraka, pa se time dotadašnji sastav zraka promijenio. Zbog težine ugljičnog dioksida i vrlo malog otvora jame i šikara izrasle oko njega, nije bilo omogućeno provjetranje jame.

Jama koju su njih trojica tada istražili jednostavna je a nastala je proširenjem pukotine u

vapnencu gornjokredne starosti. Njezine su stijene prekrivene sigastim prevlakama s mnoštvom malih stalaktita i saljeva žutocrvene boje. Mnogi su saljevi oštećeni od bacanog kamenja i jače korodirani. Na slomljenim sigama i saljevima lijepo se vide veliki kristali kalcita. Koso dno sastoji se od nabacanog kamenja. Na stijenama i tlu Roman je našao samo jednu od životinja koje je spomenuo Karel Absolon.

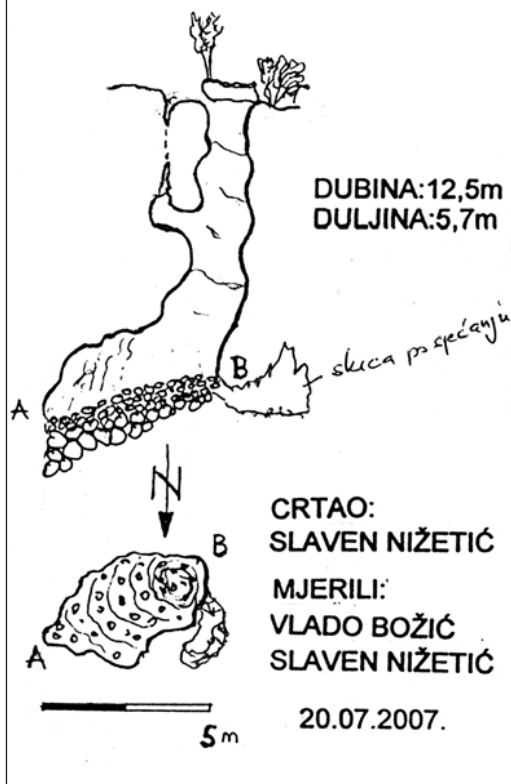
Jama se, grubo rečeno, nalazi između Selaca i sela Nagorinca. Koordinate ulaza su odredili članovi »Profunde« prilikom ranijeg posjeta jami.

Članovi ove ekipe napomenuli su da pri ponovnom silazu u jamu svakako treba obratiti pozornost na zagušljivost.

Zbog prikupljanja podataka za navedeni projekt, na Braču su 23. listopada 2007. došli članovi HBSD-a: Branko Jalžić, Helena Bilandžija, Jana Bedek i Marko Lukić. U terenskom radu puno su im pomogli članovi »Profunde« Tonći Nižetić i Nenad Bezmalinović - Galaksija. Imajući na umu upozorenje od prijašnje ekipe, uzeli su sa sobom i ronilačku bocu sa stlačenim zrakom.

U jamu je najprije spuštena boca, a onda se u jamu spustio Branko Jalžić. Ustanovio je da s disanjem nema poteškoća i da mu boca neće biti

JAMA U LUKEŠA DOCU SELCA O. BRAČ

potrebna. Zatim su se u jamu spustili Helena i Marko. Pregledali su jamu i prikupljali faunu. U dijelu jame ispod same vertikale otkrili su, nakon kraćeg otkopavanja, uzak kanal s malom dvoranom koju prijašnji istraživači nisu primijetili.

Uspoređujući skicu koju je objavio Absolon s novom skicom jame, speleolozi su ustanovili da ovo nije jama Ješkalošica o kojoj je pisao Absolon. Na to su ih uputile dvije stvari: prvo, izgled jame se ne podudara, drugo, od 5 životinja koje spominje Absolon nađena je samo jedna.

Sumnju je produbio i Galaksija koji je i prije, nekoliko puta, tvrdio da ova jama nije Ješkalošica jer se područje Ješkalošice nalazi drugdje i da se tamo nalaze dvije jame od kojih

jedna približno odgovara Absolonovom opisu. To je potvrdio i Tonći Rađa iz Splita, koji je u tim jamama također skupljao špiljsku faunu, a s njim je u te dvije jame bio i Galaksija. Nameće se zaključak da se Absolonu potkrala greška prilikom označavanja položaja jame nazvane Ješkalošica. Dolac u kojem se nalazi sada opisana jama zove se Lukeša dolac, pa su speleolozi ovu jamu nazvali Jama u Lukeša docu, a jame na području Ješkalošice istražiti će, zbog važnosti Absolonovih nalaza, drugom prilikom.

Povremeni nedostatak zraka u nekim jamama na Braču vjerojatno je vezan uz njihovu morfologiju (uzak otvor) i uz godišnje doba. Prilikom ove druge posjete Jami u Lukeša docu osjećalo se na dnu jame blago strujanje zraka, čemu je uzrok vjerojatno bila razlika između vanjske i unutrašnje temperature zraka. Naime, vani je temperatura zraka bila niža od one u jami.

Slično su doživjeli biospeleolozi i u jami Bijaki kod Milne, u koju su ulazili također u različita godišnja doba. Prilikom prvog posjeta, u ljetnom razdoblju, osjetili su zagušljivost, a u zimskom nisu. Dodatna je okolnost kod te jame da je ulaz u nju bio duže vrijeme zatvoren daskama, što je sprječavalo prirodno provjetranje podzemnog prostora. Prilikom posjete u zimskom razdoblju osjećalo se u jami strujanje zraka i s disanjem nije bilo poteškoća.

Ovi primjeri upozoravaju da prilikom posjete jamama na Braču, posebno onima s malim ulaznim otvorom, treba biti oprezan i obratiti pažnju na mogući nedostatak kisika u njima.

Literatura

- ABSOLON, K. UND KSENNEMANN, M, 1913: Bericht über eine naturwissenschaftliche Forschungsreise und biospeleologische Erforschung der Insel Brač (Brazza). Troglopedetini, Biologische Serie (Nr. 16), S. 35-57, 15. Februar 1943., Brünn
- BAUČIĆ, I., 1984: Jame i spilje na otoku Braču. Brački zbornik, br. 14 - Prirodne osnove otoka, str. 23-34, Supetar